

ATLANTIKWALL

Fietsroute Goeree

35 km

**Langs oorlogserfgoed in
duinen, dijken & schurvelingen**

De Atlantikwall

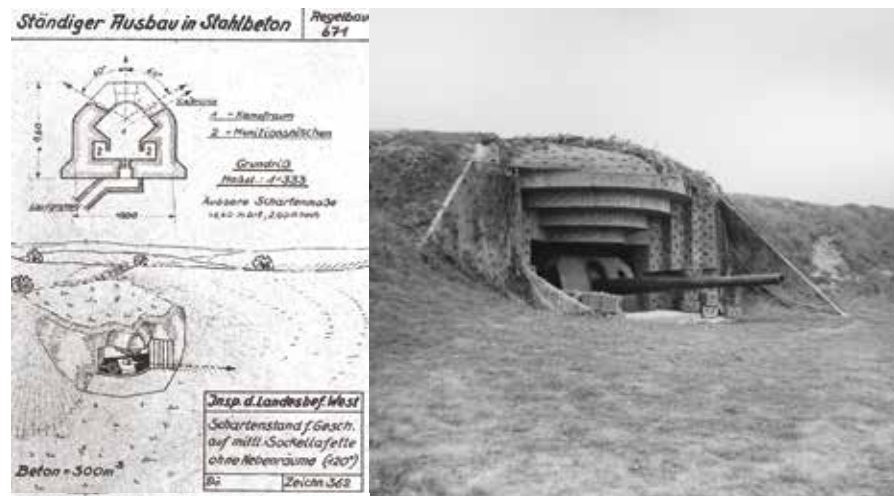
5.000 kilometer kustverdediging

Vanaf 1939 werd een groot deel van Europa door het Duitse leger onder de voet gelopen. Jarenlange bezetting en onderdrukking volgde. De kustlijn van Noorwegen tot aan de Frans-Spaanse grens vormde de westgrens van het zogenaamde Derde Rijk van de Nazi's. Hier bestond na de zomer van 1940 nog één dreiging: het eiland Groot-Brittannië. Hitler vreesde een geallieerde invasie op de bezette kust. Eind 1941 gaf hij daarom het bevel tot de bouw van de *Neue Westwall*, later de *Atlantikwall* genoemd. Het zou een 5.000 kilometer lange verdedigingslinie worden langs de gehele kuststrook. De duinen en het strand werden tot *Sperrgebiet* verklaard (verboden gebied). In de daarop volgende jaren werkten tienduizenden mensen, vaak gedwongen, aan een van de grootste bouwoperaties van de 20e eeuw.

Van monoliet tot megalomaan

De Duitsers maakten diverse ontwerpen voor bomvrije bunkers met muur- en dakdiktes van twee meter gewapend beton. Er waren tientallen gestandaardiseerde types voor het veilig onderbrengen van manschappen, geschut, munitie, voorraden en communicatieapparatuur. Ook waren er commandobunkers, keukens, hospitalen en opstellingen voor radars, etc. Deze zogeheten St.-bunkers (*Ständig* = bomvrij) zijn de meest karakteristieke bouwwerken van de Atlantikwall. Je kunt ze in alle landen aantreffen en sommige standaardontwerpen zijn wel honderden keren gebouwd. De *Wehrmacht* concentreerde de bunkers samen met kleinere bakstenen bouwwerken en veldstellingen zoals loopgraven en schuttersputjes in zelfstandige steunpunten (*Stützpunkten*).

Bouwtekening en foto van een geschutsbunker in Zuid-Holland. De meeste bunkers hadden maar één functie waardoor een militair steunpunt als geheel minder kwetsbaar was

De Atlantikwall: een 5.000 km lange verdedigingslinie van de Noordkaap tot de Pyreneeën

Elk steunpunt had een specifieke functie zoals een geschutsbatterij, radarcomplex, infanteriestelling of commandopost. Rondom een stad, aantal dorpen of haven werden de losse steunpunten strategisch samen-gevoegd tot één groot afgebakend verdedigingsgebied. Dit werd een *Stützpunktgruppe* genoemd, of *Festung* als het heel belangrijk was. De steunpunten werden zowel aan de zee- als landzijde aangelegd zodat zo'n gebied aan alle kanten was te verdedigen. Tussen de *Stützpunktgruppen* lagen minder sterk verdedigde kuststroken, de zogenaamde *Freie Küsten*.

Landschappelijke diversiteit

Het Zuid-Hollandse kustlandschap is heel divers. De Duitsers werden geconfronteerd met zandstranden, uitgestrekte duingebieden, dijken, rivieren, eilanden, havens en bebouwing langs boulevards. Landinwaarts lagen polders met een nauw vertakt water- en wegennet en diverse steden en dorpen. Hier moest de infrastructuur zoals bruggen, spoorwegen, watergemalen, vliegvelden en industrie worden beschermd vanwege hun militaire of economische waarde. Vooral de bestuursstad Den Haag en de haven van Rotterdam, waartoe Hoek van Holland de poort vormt, waren van vitaal belang. De geografie en het strategisch belang bepaalde uiteindelijk hoe een gebied met verdedigingswerken werd ingericht.

Zo ontstonden in Zuid-Holland verschillende verdedigingsgebieden, waar *Stützpunktgruppe Goeree* er een van was. Omdat er geen grote havens waren en er een slechte verbinding was met het achterland kreeg het in de bunkerbouwprogramma's minder hoge prioriteit dan de buureilanden Voorne en Schouwen.

Schuldig landschap

Om militaire redenen werden in sommige steden en dorpen complete woonwijken gesloopt en de bevolking massaal geëvacueerd. Ook werden als verdedigingsmaatregel grote gebieden onder water gezet of voorzien van duizenden mijnen. Aan het eind van de oorlog domineerden tienduizenden betonnen bunkers, veldversterkingen en bakstenen bouwwerken en honderdduizenden kilometers aan prikkeldraad, loopgraven en allerlei soorten versperringen de Nederlandse kuststrook.

Mythisch erfgoed

De Atlantikwall nam in de Duitse oorlogspropaganda soms mythische proporties aan. Om de geallieerden angst in te boezemen en het moreel van de Duitse soldaten op te krikken wilde Hitler de suggestie wekken dat het een onneembare vesting was. Tijdens D-Day op 6 juni 1944 viel in Normandië echter het doek: de Atlantikwall was doorbroken door een immense invasiemacht. De Duitsers boden echter ook daarna nog felle tegenstand en het duurde nog een klein jaar voordat ook het westen van Nederland was bevrijd.

Historisch erfgoed

Na de bevrijding vormden de bunkercomplexen lelijke 'littetekens' in een verminkt kustlandschap. De ongewilde Duitse erfenis werd zoveel mogelijk opgeruimd of onder een laag duinzand weggewerkt. Vanwege de Deltawet hebben vooral in de jaren 60 veel bunkers het veld geruimd omdat ze een zwakke schakel vormden in de zeewaterkerende duinenrij. Ruim 75 jaar later zijn in de duinen en dijken van de provincie Zuid-Holland echter nog steeds restanten van de verdedigingslinie te zien. Inmiddels worden deze beschouwd als waardevol cultuurhistorisch erfgoed dat ons helpt te herinneren aan de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog.

Fietsknooppunten

De route is gebaseerd op het fietsknooppuntensysteem. Je volgt de wit-groene genummerde borden in de richting van de pijl van knooppunt naar knooppunt (afgekort tot KP). Wanneer er geen bebording is, dan fiets je rechtdoor. Bij elk knooppunt staat een informatiepaneel met een plattegrond van het gebied met alle knooppuntnummers. Om langs het oorlogserfgoed te komen wijkt de Atlantikwallroute soms af van het routenetwerk. Volg de beschrijving om hier weer op aan te haken. Op pagina 6 & 7 vind je een overzichtskaart van de route.

LA = linksaf
RA = rechtsaf
RD = rechtdoor
KP = knooppunt

- Start:** Gratis parkeerterrein tussen het RTM Museum/G.C. Schellingerweg 2 & Café Restaurant Twins/De Punt 7, Ouddorp. Je kunt de Atlantikwall-route desgewenst bij elk knooppunt beginnen en de routebeschrijving vanaf dat punt oppakken.
- Lengte:** 35 kilometer. Kan ingekort worden door andere knooppunten te volgen, zie de routeborden die bij veel knooppunten zijn geplaatst.
- Duur:** Circa 4 uur.
- Horeca:** Bij het start-/eindpunt en halverwege in het centrum van Goedereede of de strandpaviljoens.
- Tip:** De parkeerplaats is ook startpunt van een Atlantikwall wandelroute. www.atlantikwallroute.com

Legenda

- fietsroute
- wandelroute
- knooppunten
- bezienswaardigheden
- P parkeerplaats/start

1 RTM

Ooit was de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij (RTM) met talloze railverbindingen de grootste vervoerder in de regio. Tijdens de bunkerbouw hebben de Duitsers hier veel gebruik van gemaakt. Ze legden diverse vertakkingen aan van smalspoor, zodat bouwmaterialen ook naar afgelegen plekken in de duinen konden worden vervoerd. Tegenwoordig is het mogelijk om met een historische tram vanaf het museum een tochtje te maken over de Brouwersdam naar Schouwen.

Voor het restaurant RA, gelijk weer RA fietspad op, spoor over RA richting KP 52. Na een halve kilometer zie je een bord en een klein bunkertje aan je rechterhand. Dit is de markering van de 'Bunkerroute De Punt', een wandeling die begint aan de overkant van de weg.

2 Tobruk

Dit kleine betonnen bouwwerkje heeft een opening aan de bovenzijde van waaruit werd geobserveerd of met een wapen kon worden geschoten. De bunkertjes zijn met name aan de rand van bunkercomplexen gebouwd als directe verdediging. Langs de gehele Atlantikwall zijn er duizenden te vinden. De naam is afkomstig van de plaats Tobruk in Libië, waar de Duitsers dit van oorsprong Italiaanse ontwerp voor het eerst zagen en daarna als voorbeeld namen.

Dit exemplaar werd aan het Hoge Pad in Ouddorp aangetroffen tijdens voorbereidingen voor nieuwbouw van huizen. Het bijna 30 ton zware bouwwerk is in mei 2016 op een dieplader naar deze plek verplaatst om het begin van de wandelroute te markeren.

Uitstapje: De Punt

Bunkerroute De Punt is een wandeling/bezichtiging van ongeveer één uur. Je kunt deze ook aan het eind van de fietsroute doen, maar het moet gezegd: dit is absoluut de moeite waard! Steek de weg over, loop het duin in en neem het eerste pad naar links. (retour ± 1 km)

3 Bunkerparel

Tijdens de oorlog was de Brouwersdam ter afsluiting van de zeearm tussen Goeree en Schouwen nog niet aangelegd. De plek waar je nu staat werd gedomineerd door het omliggende water van Noordzee en het Grevelingen. Vanaf het begin van de wandelroute bezien zijn er na de oorlog ten zuiden en oosten honderden meters land bijgekomen. De weg 'De Punt' bestond ook nog niet en ligt in lijn met wat destijds de grens

vormde tussen land en water. Op deze meest zuidelijk gelegen locatie van de 'Kop van Goeree' konden de Duitsers vanuit deze hoger gelegen stelling met twee anti-tankkanonnen zowel de Noordzee als de Grevelingen bestoken. In de stelling zie je de geschutsbeddingen en de remises waarin de kanonnen veilig konden worden gestald. Laatstgenoemde zijn twee zeldzame bunkers van het type 504 waarvan er in Nederland nog maar één andere bestaat. De andere grote bunkers die je aantreft zijn een munitie- en een manschappenbunker type 134 en 502. Verder bestond de stelling uit een aantal kleine bouwwerken waaronder een toilet, waterbergplaats, mitrailleuropstellingen, vlammenwerpers, een schijnwerper en een buitgemaakte Franse tankkoepel. Hier tref je een replica van aan, evenals van een kanon waarvan de loop is gemaakt van een oude lantaarnpaal.

De Duitsers noemden de Atlantikwall eens 'Perlenschnur aus Stahlbeton', hiermee refererend naar de bunkerstellingen die als een aaneengeregen parelsnoer langs de kust lagen. Tot enkele jaren geleden was dit gehele gebied overwoekerd met braamstruiken, de bunkers waren decennialang 'vergeten'. Een groep enthousiaste vrijwilligers heeft dit bunkercomplex op fraaie wijze ontsloten, daarmee is het tegenwoordig een parel geworden onder de nog bestaande Atlantikwall-relicten in de provincie Zuid-Holland.

Loop het duinpad af, terug naar de fiets. Vervolg richting KP 52. Ongeveer 200 meter na de bocht naar rechts zie je een kleine kreek.

Ingang kanonremise, de originele camouflagepatronen zijn opnieuw geverfd

Links het gemaal, in het midden de manschappenbunker

4 Crash

Dit was ooit de Kilhaven waar suikerbieten van het achterliggende boerenland voor verder transport werden overgeladen op schepen. Aan de overkant van de weg bij het gemaal stond in de dijk een manschappenbunker type 501 voor tien militairen. Op 5 april 1945 stortte hier een Amerikaanse B-17 bommenwerper neer. Het was één van de vliegtuigen van een grote groep, op de terugweg uit Duitsland waar ze het vliegveld van Unterschlauerbach bij Neurenberg bombardeerden. Ze vlogen laag, door het slechte weer hiertoe gedwongen. Te laat ontdekten ze boven niet-bevrijd gebied te vliegen en werden beschoten door Duits geschut. Veel vliegtuigen konden niet meer ontkomen en één ervan stortte hier neer. Slechts een maand voor de bevrijding sneuvelden hierbij zeven van de tien bemanningsleden. Stichting WO2GO heeft een herdenkingspaneel geplaatst. Op de route kom je er nog enkele tegen van andere voorvallen.

Vervolg de weg. Een paar honderd meter verder aan je rechterhand zie je een hek voor de Preekhilpolder. Evenals Bunkerroute De Punt is deze bunkerlocatie in de dijk verderop alleen te voet bereikbaar (retour ± 1 km). NB, alle locaties hierna zijn per fiets bereikbaar.

5 Preekhilpolder

De Grevelingen stond tijdens de oorlog nog in open verbinding met de zee. Daarom moesten in de dijken aan de oostzijde van het eiland ook

Manschappenbunker in de dijk bij het Grevelingenmeer

bunkers komen. Bij de knik in de dijk zie je een infanteriestelling waarvan alle bouwwerken in of tegen de dijk zijn gebouwd. De belangrijkste hiervan is de grote manschappenbunker van het type 501. Hier is een remise voor een kanon en een kleine gemetselde opslagbunker tegenaan gebouwd. Verderop ligt nog zo'n zelfde opslagbunkertje. Volgens Duitse inspectierapporten waren ze te vochtig om in karton of papier gewikkelde levensmiddelen in te bewaren. Apart vermeld werd dat ook de opgeslagen tabakswaaren hieronder leden. Ruim tien jaar geleden zijn alle bouwwerken opgeknapt en is de open geschutsofstelling voor het antitankkanon opnieuw aangelegd.

Loop terug naar de fiets. Bij KP 52 LA naar KP 70, na 200 meter zie je aan je rechterhand een golvend duinterrein.

6 Hergebruik

In de prikkeldraadafzetting van dit terrein zijn regelmatig betonnen paaltjes te zien. Dit zijn restanten van versperringen op het strand, die na de oorlog door boeren zijn hergebruikt bij de afzetting van hun land. Zes van deze losse betonpaaltjes vormden een *Tetraëder*, een betonnen driehoek waar een landingsboot in de branding op stuk zou varen. Verderop in de route kom je er nog enkele van tegen.

Vervolg naar KP 70, daarna richting KP 53. Op de T-splitsing Langedijk/Klarebeekweg niet LA richting KP 53, maar RD richting het antennepark.

7 Vliegveld

In de binnenduinen is in 1949 een zendstation van de Koninklijke Marine verzezen. Het station is nu nog in gebruik en het bovengrondse antennepark is al van verre te zien. In de Koude Oorlog werd het door de Russen als belangrijk doelwit beschouwd indien het tot een gewapend treffen zou komen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hier door de *Luftwaffe* een vlak terrein van 80 meter breed en 750 meter lang gemaakt. Het was een 'start- en landingsbaan' van het nepvliegveld 'Scheinflughafen 33'. Er stonden nephangars en vliegtuigen van hout, ook was er een drainagesysteem en baanverlichting aangebracht. Op een rail werden lampen langs de baan gereden zodat het 's nachts leek alsof jachtvliegtuigen zich gereed maakten

om te starten. Dit alles om de aandacht van geallieerde piloten af te leiden van echte vliegvelden, zoals die bij Waalhaven in Rotterdam. En het werkte, want er zijn regelmatig bommen afgeworpen. In de volksmond doet het verhaal de ronde dat de Britten met hun typische Engelse humor ook eens houten bommen hebben gegooid, ten teken dat ze niet helemaal gek waren. Voordat je de bebouwde omgeving weer inrijdt staat aan je linkerkant een betonnen bunker van waaruit lichtsignalen werden gegeven.

De vliegveldbunker trok in de jaren 60 wandelaars en jeugd aan

Rij op de Klarebeekweg verder, negeer afslagen. Aan het einde op de T-splitsing met de Oudelandseweg LA. Deze weg RD, bij een kruispunt RD, de straatnaam gaat over in de Visserstraat. Aan het einde op de T-splitsing Havenweg RA. Met de bocht mee naar links, eerste rechts het viaduct over, je staat dan bij KP 58. De route vervolgt LA naar KP 59.

Uitstapje: Haven

Je kunt rechts de haven van Ouddorp bekijken, aan het eind van de bebouwing bij de parkeerplaats staat een paneel voor een crashsite.

Fietsen langs eeuwenoude dijken en de Schans

8 Schans

Aan je linkerkant ligt de Schans. Dit eeuwenoude aarden verdedigingswerk is gebouwd tijdens de Tweede Engelse Oorlog (1665) om een eventuele doorvaart van vijandige schepen op de Grevelingen te verhinderen. Het fort telde vier bastions en is omgeven door een gracht. De schans is gerestaureerd met grond die vrijkwam bij de aanleg van de N57.

Bij KP 59 LA richting KP 68. Na het viaduct RA, evenwijdig aan de N57 richting Goedereede. Einde T-splitsing LA en gelijk RA fietspad op aan de linkerkant van het kanaal, richting KP 61.

9 Goedereede

De kerktoren van Goedereede was een hoog punt en uitstekend geschikt voor observatie van de omgeving. Om die reden was het ook een artilleriewaarnemings post. Op de top maakten de Duitsers een houten hok om droog te zitten. Ze maakten ook graag foto's in het historische stadje, net als de toeristen die in de huidige tijd hier hun vakantiekiekjes schieten.

Foto genomen door een Duitse militair in april 1944. Over dit pad fiets je nu het dorp binnen.

Aangekomen op de Markt volg je niet richting KP 62, maar blijf RD langs het water fietsen op de Noordzijde Haven. Aan het eind RD, het fietspad op. Blijf op dit fietspad evenwijdig aan het havenkanaal tot Havenhoofd.

10 Goedereede Havenhoofd

Bij het haventje aangekomen staan rechts in het gras twee betonnen muurtjes. Het zijn restanten van de fundering van een silo. Op deze

Het nu zo kalme haventje was in de oorlog volop in gebruik

locatie werd onder andere per schip aangevoerd grind voor de bunkerbouw overgeslagen. Tussen de muurtjes lagen de rails van een smalspoor dat de Duitsers langs de hele kust hadden aangelegd om bouwmaterialen naar de bunkerlocaties te vervoeren. In Stellendam sloot deze aan op het normale treinspoor van de RTM richting Rotterdam.

Bij de T-splitsing, herkenbaar aan een gele boei en aan de andere kant een standbeeld LA, naar KP 62, vervolgens KP 63.

Sloop van een bunker in Batterij Goedereede

11 Batterij Goedereede

Je fietst nu op de Stellingweg, toepasselijk vernoemd naar de Duitse stelling die aan je rechterkant was gelegen. Enkele kleine bunkers liggen direct langs de weg, maar zijn verscholen achter het struikgewas. Ze zijn ontsnapt aan de slopershamer die eind jaren 60 alle bunkers in de verderop gelegen waterkerende duinenrij fataal werd. In het kader van de Deltawet werden namelijk de meeste bunkers op Goeree gesloopt en het puin gebruikt als verharding voor wegen en paden. Alleen de landinwaarts gelegen bunkers overleefden de sloopwoede, deze liggen nu onder het duinzand. Batterij Goedereede was één van de laatste sloopprojecten en daarvan zijn kleurenbeelden bewaard gebleven. Op de website van de provincie Zuid-Holland is onder de zoekterm bunkers een bijzonder filmpje van de sloop te vinden: archieff.zuid-holland.nl

Bij KP 63 aangekomen verder naar KP 67.

Bunkers ter camouflage gebouwd in de zandwallen en schurvelingen

Schurvelingen

Schurvelingen zijn beplante wallen rondom een akker met een hoogte van één tot anderhalve meter. Na het afgraven van omliggende akkers zijn veel karakteristieke schurvelingen verhoogd met een laag zand, deze zandwallen hebben een hoogte van twee tot vier meter. Het zijn ideale structuren om bunkers in te verbergen en de Duitsers hebben hier bij de camouflage van hun bunkers dan ook drifig gebruik van gemaakt. Het zogenaamde zandwallen/schurvelingenlandschap is uniek, het is een van de weinige plaatsen in Nederland waar er zoveel dicht bij elkaar liggen. Desondanks staat het cultuurhistorische erfgoed onder druk vanwege de afname van agrarische bedrijven en veranderende gebiedsbestemmingen.

12 Bunkers in Schurvelingen

Op de Oostdijkseweg moet je 200 meter na de tweede weg naar links (Hofdijkseweg) opletten. Je fietst langs het voormalige hoofdkwartier van de infanteriecompagnie die de noordkant van Goeree bezette. Aan je linkerkant zijn enkele bunkers zichtbaar in twee haaks op de weg gelegen schurvelingen. In elk ervan waren een gemetseld onderkomen voor twaalf man, een munitiebunker en aan de kopse kant een *Tobruk* gebouwd.

De woningen aan de andere kant van de weg waren gevorderd en in de achterliggende tuinen werden diverse bakstenen bunkers gebouwd voor manschappen, opslag, munitie en commandovoering. Ook waren er een keukengebouw, verbandplaats en opstellingen voor granaatwerpers en mitrailleurs. Honderd meter verder ligt aan je rechterzijde de enige betonnen bunker in de stelling, een zogenaamde *Kleinstunterstand für 6 Mann*. De muren en het dak zijn met 2,25 meter gewapend beton extra dik uitgevoerd. In noodgevallen konden hier 24 man zittend onderdak vinden. De aangebouwde *Tobruk* is niet lang geleden gesloopt.

Bij KP 67 naar KP 68. Volg daarna bordje richting KP 59. Bij de eerstvolgende T-splitsing staan aan je rechterzijde bakstenen bouwwerken.

13 Veldhospitaal

Dit zijn de bunkers van het veldhospitaal (*Truppenverbandplatz*), gebouwd in de eerste helft van 1944. *Inselarzt Dr. Scholl* zwaaide hier de scepter. Tijdens gevechten aan de kust zouden gewonden ter plekke eerste hulp krijgen, met de bedoeling hen zo snel mogelijk te transporteren naar deze centraal gelegen locatie waar ze konden worden geopereerd. De langgerekte bouwwerken hadden verbrede ingangen voor de brancards en bestonden uit zes met elkaar verbonden kamers. Linksachter de grote bakstenen bouwwerken staan er nog twee. Dit zijn verblijven voor de medische staf, administratie en voorraden. In een hospitaal is water van groot belang en daarom is elke bunker voorzien van een aangebouwde ruimte voor een wateropslagtank van 1.700 liter. Ook het aantal van acht toiletten is veel in vergelijking met andere locaties waar militairen verbleven, dit heeft te maken met eventuele maag- en darmaandoeningen. Het hospitaal vormde onderdeel van het bataljonshoofdkwartier dat een kilometer verderop tussen de bebouwing van Ouddorp was gelegen. Honderd meter verder staat een betonnen vierkante telefoonschakelbunker, een zogenaamde *Kabelschaltstelle*. Hier lees je verder op de route meer over.

*De twee hospitaalbunkers vanuit de lucht gezien.
De daken zijn voorzien van een laag teer*

Bij KP 55 geeft een uitzichttoren een mooi overzicht over duin en zee

Volg bij de T-splitsing niet KP 59, maar ga op dezelfde weg RD. Na plm. 250 meter RA een kleine weg in (Klinkerweg). Deze doodlopende weg eindigt in een fietspad. Ga hier RD richting KP 56, KP 55 en KP 54.

Vanaf KP 55 na een kleine kilometer het eerste fietspad op RA, evenwijdig aan het strand. Je volgt hier niet langer richting KP 54, omdat je op de zeedijk een beter uitzicht hebt.

14 Duinafkalving

Bij de eerste strandovergang zijn rechts onder aan de dijk drie *Tetraëder* geplaatst (zie ook punt 6). Tijdens de oorlog waren het strand en duin streng verboden terrein. De verlatenheid, versperringen en het prikkeldraad maakten het tot een naargeestig gebied. In de duinen stonden bunkers van infanteriestellingen en op dit punt was *Batterie Ouddorp Neu* opgesteld. De zes kanonnen stonden aanvankelijk twee kilometer ten noorden (*Alt*), maar toen de geschutsbunkers medio 1944 gereed waren zijn ze naar hier verplaatst. Op deze locatie is duinafkalving al eeuwen een probleem. Na de watersnoodramp in 1953 werd dat goed zichtbaar door de uit het duin op het strand gegleden bunkers. Ze zijn kort hierna gesloopt omdat ze mede voor de strandbezoekers een gevaar vormden. Het leeuwendeel van de bunkers op Goeree werd echter in het kader van de Deltawet gesloopt waardoor slechts foto's resteren. Kustversterking blijft een actueel thema; zeedijk 'het Flaauwe werk' waar je nu fietst is in 2008 drie meter verhoogd.

Hoewel de meeste strandversperringen direct na de oorlog zijn opgeruimd, kwamen er met de aanleg van de Brouwersdam in 1971 verschillende betonnen paaltjes onder het zand tevoorschijn

Je volgt de dijk verder. Bij de derde strandovergang aan de linkerzijde staat een paneel voor een vliegtuigcrash. Als je van de dijk afkomt houdt je rechts aan, richting KP 69 en de vuurtoren. Bij KP 69 naar KP 51.

Bunkers van Batterie Ouddorp op de grens van land en water

15 Vuurtoren

De vuurtoren van Ouddorp domineert al van verre de omgeving. In de oorlog stond hier een andere vuurtoren, waarvan de Duitsers het licht in 1940 doofden om de geallieerde schepen geen oriëntatiepunt te bieden. Het vijftig meter hoge betonnen gevaarte deed vanaf toen dienst als meetpost voor zwaar kustgeschut dat bij Rozenburg stond opgesteld. Later werden de lampen bovenin verwijderd om plaats te maken voor een radar die schepen op grote afstand kon signaleren. Volgens de bevolking werd in de nacht van 4 op 5 mei 1945, kort voor Duitse capitulatie, de toren opgeblazen. De Duitsers hielden het op blikseminslag. De huidige vuurtoren is gebouwd in 1947-1948, is 52 meter hoog en heeft de krachtigste bundel licht in Nederland (sterkte: 5,2 miljoen kaarsen).

De vernielde vuurtoren, net na de bevrijding

Vervolg naar KP 51. Op de West Nieuwlandseweg moet je op een T-splitsing bij een boerderij met huisnummers 2 en 4, RA naar KP 51. Maar voordat je dit doet volg de weg nog voor 200 meter RD.

16 Telefoonbunker

Na zo'n 200 meter staat aan de rechterkant een kleine telefoonschakelbunker, een zogenaamde *Kabelschaltstelle*. De Duitsers legden een eigen telefoonkabelnet aan, met versterkte kabels tot twee meter diep onder de grond. Dit *Festungskabelnetz* was minder kwetsbaar voor bombardementen dan het civiele Nederlandse telefoonnet. De schakelpunten werden beschermd ondergebracht in kleine bunkers. Soms werden deze ter camouflage voorzien van een zadeldak met dakpannen en opgeschil-

De huidige vuurtoren is vierkant en van baksteen

derde ramen zodat ze leken op een schuur. Achter de duinen en dijken waar de stellingen waren gebouwd stonden meer dan tien van deze kleine bunkers, je trof er eerder al eentje aan bij het veldhospitaal. Vanaf hier heb je een mooi uitzichtpunt over het vogelnatuurgebied.

Fiets terug naar eerder genoemd kruispunt, vervolg LA naar KP 51. Aan het einde van het fietspad RA om vervolgens met een haarspeldbocht LA het viaduct onderdoor te gaan. Je bent weer bij de parkeerplaats waar de route startte. Je kunt echter ook nog even RA naar het strand 200 meter verderop.

Uitkijkpunt op de telefoonbunker

Het was hier, aan de zuidkant van Goeree, waar een oudere inwoner zich herinnerde: "Ik stond in de zomer van 1940 met mijn verrekijker op het duin, net gekregen van mijn ouders voor mijn achttiende verjaardag. Op dat moment kwam er een Duitse militair naar me toe; of hij ook eens mocht kijken. Die krijg ik niet meer terug dacht ik nog. Maar nadat hij over De Grevelingen richting het Zeeuwse Schouwen had gekeken gaf hij me het dure instrument terug en zei: "Diese Engländer werden wir bald angreifen."

Fietsroute Goeree

De Atlantikwall fietsroute op Goeree is veelzijdig. Je fietst door steeds veranderend landschap en komt verschillend oorlogserfgoed tegen. Ook passser je enkele herdenkingspanelen voor gecrashte vliegtuigen. De route begint bij de parkeerplaats op de zuidelijke punt van het eiland. Dichtbij is een ware 'bunkerparel' gelegen, destijds gelegen op een kleine landtong. Je kunt de route beginnen of eindigen met een bezoek aan dit bijzondere complex.

Vanaf hier fiets je naar een bunker in de dijk langs het Grevelingenmeer en vervolgens richting de binnenduinen waar een nepvliegveld lag om de Britse piloten te foppen. Via de haven van Ouddorp en een oude schans fiets je het historische stadje Goedereede in. Vanaf het gelijknamige haventje gaat de route oonderaan de duinen via verscholen bunkers in een authentiek agrarisch schurvelingenlandschap naar een veldhospitaal. Vervolgens fiets je met zicht op de zee verder naar de vuurtoren op de westzijde van het eiland. De route gaat hier terug via een telefoonbunker, maar eventueel maak je een uitstapje naar het strand waar destijds honderden betonnen versperringen stonden.

Meer informatie

www.geschiedenisvanzuidholland.nl/atlantikwall

www.zuidhollandslandschap.nl

www.wo2go.nl

Respect

Bunkers zijn vaak de biotoop van zeldzame planten- en diersoorten en staan in beschermd natuurgebied of op particuliere grond. Dit is verboden terrein voor onbevoegden, tenzij je op de openbare fiets- of wandelpaden blijft.

Colofon

De fietsroute is een product van de Erfgoedlijn Atlantikwall van de provincie Zuid-Holland en wordt uitgegeven door het Erfgoedhuis Zuid-Holland. De route is digitaal beschikbaar op de websites van genoemde organisaties.

© Tekst en foto's: J. Rijpsma - Bureau St. (5, 14b, 15, 16o, 18, 20, 23)

© Foto's: A. van Beveren (1, 9-11, 13) / C.J. van Koppen (21b) / Provincie Zuid-Holland 17 / Stichting WO2GO (16b, 19, 22) / Onbekend (12, 14o, 21o)

